

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חיי שרה תשע"א

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים קודמות)

רחמנא לבא בעי

שיחסר. מדוע א"כ אמרו חז"ל, שהנשיאים "נתעצלו" בהבאת תרומתם למשכן? איזו עצלות היתה כאן? נראה להסביר כך: מצד היעילות הגשמית, הנהגת הנשיאים היתה אכן יעילה וטובה. אבל מצד עשיית רצון ה' - לא זה מה שה' בִּקֶּשׁ! ה' לא בִּקֶּשׁ נדיב זהב או נדיב כסף או נדיב אבנים. ה' בִּקֶּשׁ "נדיב לֵב"! (שם, ה) ומצד זה, צריך כל אחד לרוץ מיד ולתרום מה שיכול, בלי לחוש שמא יוצרו חוסרים או עודפים כלשהם! אם יהיו כאלה, משה רבינו ימצא כבר דרך להסדר. אבל כרגע מחפשים "נדיב לב", לא נדיב זהב או נדיב כסף. ועל כן, אם הנשיאים משהים את תרומתם עד שיתברר מה יחסר בסוף, הרי שחסר להם בנדיבות הלב, ועל כן נענשו בהסרת שני יודיים - "וְהִנְשֵׂאֵם".

בשלב מאוחר יותר, בחנוכת המשכן, תיקנו הנשיאים את מה שקלקלו, והזדרזו להביא קרבן לפני שאר בני ישראל (עי' רש"י שם, כז). ומידה טובה מרובה ממידת פורענות: כשנענשו - הפסידו שתי אותיות, וכשתיקנו - זכו לפרשה ארוכה בת אלפי אותיות! (במדבר ז, א-ט). ואעפ"כ, החסרון שהיה בהנהגתם בתחילה - לא נמחה, והותיר רושם לנצח: "וְהִנְשֵׂאֵם", חסר שני יודיים.

ההבדל בין עושה מצוה עם "לב" לעושה בלי "לב"

מפרשת השתכרותו של נח, ניתן לראות עד כמה עצום הוא ההבדל בין עֲשִׂית מצוה עם "לב" לעֲשִׂית אותה מצוה בלי "לב". התורה מספרת: "וַיִּשְׁתֶּה (נח) מן היין וַיִּשְׁכַּר, וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלֵה... וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּקְרָא אֶת הַשְּׂמֵלָה... וַיִּלְכוּ אַחֲרֵינִי, וַיִּכְסּוּ אֶת עֵרְוַת אֲבִיהֶם" (בראשית ט, כא-כג). ואומר רש"י: "אין כתיב וַיִּקְחוּ, אלא וַיִּקַּח. לְמַד על שֵׁם, שנתאמץ במצוה יותר מִיִּפְת". לאיזה מאמץ הכונה? הרי ללקיחת השמלה וכסויו של נח אין צורך כמעט בשום מאמץ. כנראה הכוונה היא ל"לב" המושקע במצוה. המעשה הוא אותו מעשה, השמלה אותה שמלה, אבל לְשֵׁם יותר אכפת כבודו של אביו, והוא עושה את המצוה עם יותר "לב". גם לְיִפְת היה אכפת. גם הוא התאמץ. אבל שֵׁם "נתאמץ במצוה יותר".

והנה, כשנח מתפכח מיינו, הוא מברך את שֵׁם ויפת עבור מה שעשו. כיון ששניהם התאמצו בְּמִצְוָה, לא היינו מצפים שיהיה הבדל גדול בין הברכות שיקבל כל אחד מהם. אולי לְשֵׁם מגיעה ברכה קצת יותר יפה משל יִפְת, אבל לא יותר מכך. ובכל זאת, מיד מתברר שההבדל ביניהם הוא רב מאד. לאיזו ברכה זוכה יִפְת? - "יִפְתָּ אֱלֹקִים לְיִפְת" (שם, כז) - שה' ירחיב את גבולו של יִפְת. ברכה יפה מאד. יִפְת מקבל את אירופה, את אמריקה, את אוסטרליה, גם הדולרים והסטרלינגים והפרנקים שנמצאים שם - כולם של יִפְת! מה שעפרון קבל עבור מערת המכפלה, הוא כאין וכאפס לעומת מה שיפת מקבל עבור המצוה שעשה.

ומה מקבל שֵׁם? - "יִפְתָּ אֱלֹקִים לְיִפְת, וַיִּשְׁכַּן בְּאֶהְלֵי שֵׁם". השכינה תשכן באהליו של שֵׁם. יִפְת קָבַל שטח עצום, אמריקה ארוכה

רַע עֵינֵינוּ שֶׁל עֶפְרוֹן, וְתוֹצְאוֹתָיו

התורה מספרת בפרשתנו על עפרון הַחִתִּי, שמבטיח לתת לאברהם שדה ומערה במתנה, ולבסוף הוא מבקש עבורם ארבע מאות שקל כסף. ולא סתם כסף, אלא "כֶּסֶף עֹבֵר לְסִחָר" (בראשית כג, טז), "שקלים גדולים... שמתקבלים בכל מקום" (רש"י שם). אמרו על זה חז"ל: "נִבְהַל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵינָיו, וְלֹא יָדַע פִּי חֶסֶר יְבֻאָנוּ" (משלי כח, כב). "נִבְהַל לְהוֹן אִישׁ רַע עֵינָיו - זה עפרון, שהכניס עין רעה בממונו של צדיק; וְלֹא יָדַע פִּי חֶסֶר יְבֻאָנוּ - שחִסְרָתוֹ הַתּוֹרָה נָא"ו"ו" (ב"ר נח, ט), שבכל הפרשה נכתב 'עפרון' מלא, ובסופה נכתב חסר - 'עפרן' (בראשית כג, טז). ובעל הטורים (שם) ציין עוד, ש'רע עין' בגימטריא ארבע מאות, וכן 'עפרן' בגימטריא ארבע מאות. שבגלל ארבע מאות שקל כסף שנטל רע עין זה מאברהם, חסרתו התורה וא"ו ונקרא 'עפרן'].

וקשה: איזה מין עונש הוא זה לעפרון, שחִסְרָתוֹ הַתּוֹרָה נָא"ו"ו? מה אכפת לו מזה? וכי הוא מרגיש בזה בכלל? התשובה היא, שאות נוספת בתורה איננה סתם עוד טיפת דיו של הסופר. בכל אות בתורה רמוזים תְּלֵי תְּלֵים של הלכות, ועולמות רוחניים רבים לאין מספר תלויים בה. וא"כ, כשנחסרה אות משמו של עפרון, הפסיד עפרון עולמות שלמים שהיו יכולים להיות תלויים בו, ועתה הם אינם תלויים בו.

ולא רק אות משמו הפסיד עפרון, אלא פרשה שלמה הפסיד! אם היה עושה חסד עם אברהם ושרה - פרשה שלמה בתורה היתה כתובה לזכותו של עפרון, לספר על צדקותו ונדיבותו לבו, שזכה לגמול חסד עם אברהם אבינו ושרה אמנו. אבל עפרון מעדיף כסף על פני עשיית חסד עם אברהם ושרה, ועל כן במקום פרשה שלמה לזכותו, כתובה בתורה פרשה שלמה בגנותו, שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה (רש"י שם). "אִישׁ רַע עֵינָיו... חֶסֶר יְבֻאָנוּ".

מַעֲיֵן עוֹנְשׁוֹ שֶׁל עֶפְרוֹן - גַּם לְנִשְׂיֵי אִשְׂרָאֵל

עונש דומה לזה של עפרון מצינו גם במקום אחר. לאחר שהתורה מפרטת את כל מה שהביאו בני ישראל לנדבת המשכן - זהב, כסף, נחשת ושאר דברים - אומרת התורה: "וְהָיָה שֵׁם אֲבִי אֲבִי הַשְּׂהִים וְאֵת אֲבִי הַמְּלָאִים לְאֶפֶד וְלַחֲשׂוֹן" (שמות לה, כז). "וְהִנְשֵׂאֵם" - חסר שני יודיים. למה? מבאר רש"י: "אמרו הנשיאים: יתנדבו עבור מה שמתנדבין, ומה שמחסירים - אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו עבור את הכל... אמרו נשיאים: מה עלינו לעשות? הביאו את אבני הַשְּׂהִים וגו'... ולפי שנתעצלו מִתְּחַלָּה, נחסרה אות מְשֻׁמָּם" (רש"י שם). וצריך להבין: מה לא היה טוב במה שעשו הנשיאים? הרי כל אחד מישראל הביא למלאכת המשכן מה שלבּו חפץ, בלי תכנון ובלי סדר, ובאמת היה מקום לחשוש שמא יחסר משהו (כפי שבאמת היה, שלא הביאו אבני שהם ואבני מלואים, שהיו יקרים ביותר ולא יכלו להביאם, והביאום הנשיאים). הרבה יותר יעיל אפוא, שבני ישראל יביאו תחילה כל מה שינדב לבם, ולבסוף ישלימו הנשיאים את מה

שני חנוונים - שתי כוונות

הגה"צ רבי שלום שבדרון זצ"ל אמר משל יפה, שיש בו להבהיר, כיצד יכול ה"לב" שמשקיע אדם במעשה מסויים, לשנות את ערכו מן הקצה אל הקצה. משל לשני חנוונים שמוכרים סחורה זהה באותו מחיר. האחד, כל מטרתו לתת לכל יהודי כל טוב - חלות ובשר ודגים ועוד. אלא מאי? אם רק יחלק בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב ושאר מוצרים, לא יוכל להמשיך לאורך זמן בנתינתו, שכן לא יהיה לו ממה לחדש את המלאי, וגם לא יהיה לו ממה להתקיים כדי שיוכל לשרת את הלקוחות. ממילא מוכרח הוא לעסוק גם ב"לקיחה", ולקחת כסף מן הקונים. לעומתו, הסוחר השני, כל מטרתו לקחת כסף מן הבריות. ואולם אם רק יתלה שלט על חנותו: "כאן מקבלים כסף", ספק גדול אם יהיה מי שיכנס לחנותו. הוא מוכרח אפוא לספק סחורה לאנשים כדי שיאותו להעניק לו מכספם.

שני חנוונים אלו פועלים באותו אופן, נותנים סחורה ולוקחים עבורה כסף, ובכל זאת רב ההבדל ביניהם. אצל האחד גם הלקיחה אינה אלא נתינה, כי אינה אלא "היכי תמציי" שיוכל להמשיך ולתת, ואצל השני גם הנתינה אינה אלא לקיחה, כי נתינתו אינה אלא "היכי תמציי" כדי לקחת מאנשים את כספם. ועל כן, אצל האחד מביא המסחר לדבקות בקב"ה, שהרי הוא מתדמה לקב"ה, שגם הוא רק נותן ולא לוקח, ואילו אצל חברו, אותו מסחר עצמו, אינו מביא אלא לריחוק מן הקב"ה, שהרי כל כולו לקיחה, הפך ממידותיו של הקב"ה. אי אפשר לשים אותו בעוה"ב בשביל זה, כי עוה"ב פירושו דבקות בקב"ה, ואדם זה רחוק מהקב"ה מרחק רב. מסתמא יקבל איזה שכר בעוה"ז, כסף, או משהו אחר, שהרי סוף סוף עסק בסיפוק צרכיהם של יהודים, אבל עוה"ב לא מגיע לו בעד זה. הלב שלו הוא לב של לקיחה, לא לב של נתינה.

בקשת חיי עוה"ב בתפלה - האין זו בקשת פרס?

ראינו, עד כמה חשוב שמעשי האדם יהיו עם "לב", היינו: לשם עבודת ה', ולא עבור השגת איזו תועלת לעצמו. חז"ל אף אומרים: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס" (אבות פ"א מ"ג). כלומר: גם כוונה להשיג ע"י מעשה המצוה תועלת רוחנית כלשהי, היא חסרון ב"לשמה".

והנה, אנו מבקשים בכל יום: "ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי עוה"ב". וכן בברכת המזון אנו מבקשים: "הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העוה"ב". כיצד מבקשים אנו בקשות כאלו? האם אין זו בקשת פרס? בשלמא ימות המשיח, אפשר להסביר שאנו מבקשים אותם כדי שנזכה לעבוד בהם את ה' במצוות שאין לנו היום, כפי שמסביר הרמב"ם, שבזמן מלך המשיח יחזור כל המשפטים להיות כפי שהיו מקודם, "מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה" (הלכ' מלכים פ"א ה"א). אבל עוה"ב? בעוה"ב כבר אין מצוות! מדוע מבקשים אנו חיי עוה"ב? וכי אין זו בקשת פרס עבור עבודתנו?

אפשר לומר, שכוונת תפילה זו איננה למתפלל עצמו, אלא כל אחד מתפלל על חברו. אני עצמי עובד שלא על מנת לקבל פרס, ורק על שאר היהודים אני מתפלל שיזכו לירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העוה"ב. כונה כזו איננה כבר בכלל עבודה "על מנת לקבל פרס", אלא בכלל אהבת ישראל, כי כשם שצריך אני להתפלל על חברי שיהיה לו טוב בגשמיות, כך צריך אני להתפלל שה' יתן לו את הדברים הטובים באמת - ימות המשיח וחיי עולם הבא.

ואוסטרליה, ושם קבל רק חמש מאות אמה על חמש מאות אמה של הר הבית, ובכל זאת, כל השטחים שקבל יפת אינם שקולים כנגד השטח הקטן שקבל שם. מדוע? כי רק באותו שטח קטן שורה השכינה, וענין זה שוה כנגד כל העוה"ז שמקבל יפת.

חז"ל מציינים גם הבדל נוסף בין השכר שקבל שם לשכר שקבל יפת. שם - "זכו בניו לטלית של ציצית, ונפת - זכה לקבורה לבניו, שנאמר: 'וְהָיָה בְיוֹם הַהוּא אֶתֶן לְגוֹג מְקוֹם שֵׁם קָבֵר בְּיִשְׂרָאֵל... וְקָבְרוּ שָׁם אֶת גּוֹג נְאֻת פֶּל הַמּוֹנֵה' (יחזקאל לט, יא)" (רש"י בראשית ט, כג). שם ויפת זוכים אמנם שניהם לשכר שיש בו ענין של כיסוי, כנגד הכיסוי שכיסו את אביהם, ואולם מהו הכיסוי שזכה בו כל אחד מהם? זה זוכה לטלית של ציצית, השקולה כנגד כל המצוות כולן, ושכל הזריז בה זוכה ומקבל פני שכינה (מנחות מג, ב), ואילו יפת זוכה גם הוא לכיסוי, אבל לאיזה כיסוי? כיסוי של קבורה - שגוג ומגוג יזכו להקבר, במהרה בימינו. זה זוכה למצוה, וזה זוכה לקבר.

אבל שם מקבל גם דבר נוסף: "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם" (בראשית שם, כו). "אֱלֹהֵי שָׁם וְנִפְתָּ" לא נאמר, רק "אֱלֹהֵי שָׁם". הקב"ה מַיְחֵד את שמו רק על שם, לא על יפת. שם הוא האדם הראשון בתורה שה' מַיְחֵד עליו את שמו. דורות אח"כ ה' נקרא גם "אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב" (שמות ג, ו), אלקי אליהו (מל"ב ב, יד), ואלקי דוד (שם כ, ה), אבל האדם הראשון שמצאנו בו שְׁשֵׁם ה' מתיחד עליו הוא שם. [אולי משום כך נקרא שמו "שם", כי הוא הראשון ששם ה' מתיחד עליו].

זהו ההבדל בין שכרו של מי שמתאמץ במצוה יותר, לשכרו של מי שמתאמץ בה פחות; בין זה שמקיימה עם "לב", לזה שמקיימה עם פחות "לב". גם יפת עשה את אותה מצוה שעשה שם, אבל עם פחות "לב", ועל כן, לעומת השכר שמקבל יפת, שהוא גשמי ובר חלוף, מקבל שם שכר רוחני, שהוא בעל ערך נצחי לעולמי עולמים: "שֵׁפֶן בְּאֶהָלֵי שָׁם" - השראת שכינה.

עד שמים ומעל השמים

חז"ל אמרו: "כתיב: 'כִּי גָדַל עַד שָׁמַיִם חֶסְדְּךָ' (תהלים נו, יא), וכתיב: 'כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חֶסְדְּךָ' (שם קח, ה). הא כיצד? כאן בעושיין לשמה, וכאן בעושיין שלא לשמה" (פסחים נ, ב). מי שעושה לשמה, זוכה לחסד מעל השמים. מי שעושה שלא לשמה, זוכה גם הוא לחסד ה', אבל רק עד שמים. לא מעל השמים.

הסביר פעם חכם אחד: מהו "עד שמים" ומהו "מעל שמים"? - משל לשנים שהפליגו באניה לאמריקה. שניהם נוסעים באותם תנאים: אותה מחלקה באניה, אותן הארוחות ואותם הבילויים. מגיעים לנמל באמריקה. הפקיד בודק את הדרכונים. דרכון אחד נמצא תקין, ובעליו מורשה לרדת מן הספינה אל היבשה. הדרכון השני נמצא בלתי תקין, ובעליו נשלח בחזרה לארץ מוצאו. זהו ההבדל בין "עד השמים" ובין "מעל השמים". העושה לשמה - מגיע עד השמים ומורשה להכנס. ממילא נהיה גם "מֵעַל הַשָּׁמַיִם". והעושה שלא לשמה - מגיע עד השמים, אבל אינו מורשה להכנס לשם. הגיע עד השמים - ושם הוא נעצר!

"לשמה" - זהו "כרטיס הכניסה" שבאמצעותו ניתן "להכנס" לשמים. ומי אינו זקוק לכרטיס כניסה לשם? הרי המסילת ישירים מסביר (בפרק א'), שהאדם לא נברא עבור מצבו בעוה"ז, אלא עבור מצבו בעוה"ב. כל אחד זקוק א"כ לכרטיס לשמים! וא"כ, על כל אחד לדעת, שה"לשמה", ה"לב" - זהו הכרטיס היחיד שבאמצעותו ניתן להכנס לעוה"ב.

הנאה בקיום המצוות - חסרון ב"לשמה"?

הג"ר חיים מוולוז'ין זצ"ל מסביר, שבלימוד התורה, "לשמה" פירושו: לשם התורה, "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולפול... לאפוקי (=להוציא), שלא יהא לימודו לשם קניטור וְגֵאוּת" (נפש החיים) שער ד' פ"ג). ויש לשאול: האם הנאה מלימוד התורה, היא חסרון בכוונת ה"לשמה" בלימוד התורה? האם מי שמרגיש שמאד נעים לו למצוא תרוץ יפה על הרמב"ם, למצוא פשט יפה בסוגיה, פוגם בזה ב"לשמה" של לימודו?

על שאלה זו עמד כבר ה'אבני נזר'. ה'אבני נזר' מסביר (בהקדמתו ל"אגלי טל"), שטועים אותם הסבורים, "כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד תורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות, שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה". ומדוע אין זה חסרון ב"לשמה"? מסביר ה'אבני נזר': "כי זה הוא עיקר מצות לימוד התורה, להיות שש ושמח ומתענג בלימודו! וראיה לדבריו, שהרי אנו מבקשים בכל יום: "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו". הרי שאנו מבקשים מה', שדברי התורה שנלמד יהיו ערבים עלינו! ולא רק בלימוד התורה כך, אלא גם במצוות אחרות! למשל: חז"ל היו יכולים לתקן, שבערב פסח יהודי יאכל הרבה, כדי שבליל הסדר יאכל את המצה לא לתאבון, אלא רק לשם מצוה. אבל חז"ל לא תקנו כך, אלא להפך! חז"ל תקנו שלא לאכול בערב פסח, כדי שבליל הסדר יהיה רעב ויאכל את המצה לתאבון. ודאי שצריך לאכול את המצה מפני שכך ה' צִוָּה, וצריך גם לזכור שאנו אוכלים את המצה בגלל שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, אבל יחד עם זה צריך גם להנות מאכילת המצה.

מדוע רצו חז"ל שנהנה מאכילת המצה? כי ע"י זה נוכל ביתר קלות לעשות את המצוה בשמחה, כלשון הכתוב: "עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה" (תהלים ק. ב). השמחה צריכה להיות אמנם מעצם העובדה שאנו זוכים לעבוד את ה' באכילת המצה, ולא מכך שהמצוה משתיקה את רעבונו, אבל כדי שנוכל לשמוח ביתר קלות בעבודת ה', יש צורך שלא היו דברים שיפריעו לנו לשמחה זו. אם היינו צריכים לאכול את המצה בלי תאבון, היה קשה לנו לשמוח בעבודה זו.

כך גם לגבי שמחת יו"ט. ביו"ט צריך לשמוח בבשר ויין. אין הכוונה שתכלית השמחה היא לאכול בשר ולשתות יין. תכלית השמחה היא לשמוח בה'. "וישמחו בך ישראל מקדשי שמך", לא "וישמחו בבשר ויין ישראל מקדשי שמך". אלא שהדרך לשמוח בה', היא שגם לגוף לא יחסר כלום, אחרת קשה לשמוח בה'. מורי ורבי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל היה אומר (בשם הגר"י מסלנט זצ"ל): מצוה לאכול צ'ולנט בשבת, אבל יש להזהר שלא להכניס גם את השבת עצמה אל הצ'ולנט ולאכול גם אותה עמו... (עי' מכתב מאליהו ח"א עמ' 227). כלומר: אמנם צריך לענג את השבת, אבל צריך להבין שעונג שבת איננו מתבטא רק בצ'ולנט. "אִז תִּתְעַנֵּג עַל ה'" נאמר על השבת (ישעיהו נח, יד), ולא "אז תתענג על הצ'ולנט". תפקידו של הצ'ולנט הוא אפוא רק להיות "היכי תמציי" כדי שנוכל להתענג על ה' ללא שגופנו יפריע לנו...

גם "שלא לשמה" הוא חשוב!

צריך לדעת, שלמרות כל מה שדברנו על "לשמה", אין לבטל גם את ה"שלא לשמה". לא לחשוב ש"שלא לשמה" אינו שוה כלום. הרי חז"ל אמרו: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (סוטה מז, א). הרי שגם ל"שלא

אבל למעשה לא נראה שזהו הפשט בתפלה זו. בפשטות, כל אחד מתפלל כאן גם על עצמו, שגם הוא יהיה מאלה שמגיעים לשני ימות המשיח ולחיי עוה"ב. ועל כן נראה לבאר את הענין באופן אחר: התוספות כותבים (עבודה זרה יט, א ד"ה על מנת), שכל האיסור לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, הוא רק אם עושה בזה כעין תנאי כפול, היינו שמכוין בלבו: אם אקבל פרס - מה טוב; ואם לא אקבל, הריני מתחרט על כל המצוות שאעשה¹. אבל אם אינו עושה תנאי כזה, וגם על הצד שלא יקבל פרס הוא אינו מתחרט על המעשים הטובים שעשה, אלא שמכל מקום הוא עובד כדי לזכות בפרס, אין זה בכלל "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס". לפי שיטה זו ניחא מה שאנו מתפללים "ונזכה... לחיי העולם הבא", שהרי איננו עושים תנאי, שאם לא נזכה ח"ו לחיי טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא, אנו מתחרטים ח"ו על כל הנעשה. אנו רק מתפללים, שלכתחילה רוצים אנו לזכות ע"י עבודתנו לחיי העוה"ב.

אבל אולי מותר לומר בזה גם הסבר אחר: אם משהו נותן לי מתנה, תִּתְכַנְנָה שתי סיבות מדוע ארצה לקבלה ממנו: א' המתנה מוצאת חן בעיני, ואני אכן מעוניין בה עבור עצמי. ב' היות שהנותן מעוניין לכבדני, גם אני רוצה לכבד אותו בכך שאקח מידו את מתנתו, כי אם לא אקבל את מתנתו, הוא יעלב. והנה, בעוד שבאופן הראשון קבלת המתנה אכן המוגדרת כ"קבלה", הרי שבאופן השני אינני "מקבל" אלא "נותן", שכן כל כוונתי איננה לקבל מתנה, אלא להעניק נחת רוח וכבוד לנותן המתנה. הגמרא הרי מביאה, שלמרות שבקדושי אשה צריך שהכסף ינתן מהאשה ולא להפך, ואם נתנה אשה לאיש מִנְה ואמרה לו 'הָא לְךָ מְנָה ואתקדש לך' אינה מקודשת, אבל אם היה המקבל אדם חשוב - הרי היא מקודשת, "דבהיה הנאה דקא מקבל מתנה מינה - גמרה ומקניא ליה נפשה" (קדושין ז, א). כלומר, במה שקיבל אותו אדם חשוב את מתנתה של האשה, קִבְּלָה גם האשה הנאה וכבוד, שאדם חשוב כזה הסכים לקבל ממנה מתנה, וא"כ בהנאה זו שקבלה האשה מן האיש יכולה האשה להתקדש לו, אם יאמר לה שמקדש אותה בזה². הרי שלקייחה שכוונתה להנות את הנותן נחשבת כנותינה, ולא כלקייחה.

והנה, הקב"ה רוצה להעניק לנו טובה. כל בריאתו אותנו לא היתה אלא כדי להיטיב עמנו, והטובה הגדולה ביותר שהוא רוצה לתת לנו היא חיי עוה"ב (חוץ מן הטובות הרבות שהוא מעניק לנו כאן בעוה"ז). וא"כ, אם מתפללים אנו שנזכה לחיי העוה"ב, הרי מתפללים אנו בזה שיתמלא רצונו של הקב"ה, שהרי הוא רוצה להיטיב לנו. וא"כ, אם אדם מכוין בתפלתו, שרצונו לזכות לחיי העוה"ב לא רק עבור עצמו אלא גם כדי שתתקיים ע"י זה כוונת הבורא בבריאה, אין זה "כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס", אלא כעבדים המבקשים פרס כדי לשמש את הרב, שתתמלא כוונתו בבריאה, והרי זו עבודת ה' מעולה (עי' "רוח חיים" עמ"ס אבות פ"א סוף מ"ג³). זוהי אפוא כונת בקשתנו, "שנזכה... ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא". לא בקשת שכר יש כאן, אלא עבודת ה' צרופה: בקשה למילוי רצונו של הבורא בבריאה. אם משהו יאמר, "אני מוותר על ימות המשיח", או "עולם הבא אינו מעניין אותי", הרי הוא בועט במתנה שה' נתן לו. זוהי פגיעה חמורה בכבוד המלך. ממילא, כשאנו מבקשים לירש טובה וברכה לשני ימות המשיח וחיי עולם הבא, אנו מבקשים בזה שיתרבה כבוד שמים, שנהיה ראויים לכך שתתקיים על דינו שאיפתו של הקב"ה, להטיב לנו ולזכות אותנו בחיי העולם הבא⁴.

למרות שמבין שעלול להשרף בגלל זה על קידוש השם, כפי שאכן קרה לבסוף (ע"ש) - דבר זה בפני עצמו אינו מספיק כדי להביאו לחיי העולם הבא? מהו א"כ פירוש השאלה "כלום מעשה בא לידך"? התשובה היא, שלמרות שמעשהו של רבי חנינא בן תרדיון הוא מעשה גדול מאד, אבל עדיין יתכן שהוא נעשה "שלא לשמה". אולי הוא כועס על הרומאים, שהרגו כל כך הרבה יהודים, ולכן הוא "דווקא" לא שומע להם. אדריאנוס גוזר לא ללמוד תורה, אני דווקא אלמד תורה! זה יפה, אבל זה עוד לא "לשמה". עוד לא מגיע עוה"ב בעד זה. ודאי שהאמת היא שרבי חנינא בן תרדיון קבל הרבה עוה"ב עבור כל התורה שלמד כל ימי חייו, ועל כל התורה שלמד, ועבור זה ששרף על קידוש השם, אבל בכל זאת, רבי חנינא בן תרדיון חושש, שמא כל זה לא היה "לשמה" באופן מוחלט, וא"כ לא יזכה בכל זה לחיי עוה"ב. מה מוכיח שמגיע לו עוה"ב? דוקא מעשה אחד קטן, נתינת צדקה בסתר בלא שאף אחד ידע מזה, בעד זה מגיע עוה"ב!

מבהיל על הרעיון! אפשר ללמוד וללמד תורה כל החיים, ולהשרף על קידוש השם, ועוד לא מגיע עוה"ב בעד זה! רק עבור מעשה קטן שנעשה לשמה בשלמות, רק עבורו זוכים לעוה"ב! מצד אחד זה מבהיל, אבל מצד שני זה גם מחמם את הלב, שאפשר עבור מעשה קטן שנעשה לשמה בתכלית השלמות לקנות עוה"ב.

רחמנא לְפָא בעי! (ע"ש סנה' קו, ב) אמנם "הכל לפי רוב המעשה" (אבות פ"ג מט"ו), אבל יחד עם זה - רחמנא לְפָא בעי. רק עם לב אפשר לקנות עוה"ב. וכן בענין תלמוד תורה, שהוא כנגד כולם (פאה פ"א מ"א): ודאי צריך ללמוד הרבה, להתקדם בתורה וביראה, וגם "שלא לשמה" הוא חשוב, כפי שראינו, אבל כרטיס כניסה לעוה"ב קונים רק ע"י "לב".

החפץ חיים אומר, שבדקה אחת של לימוד תורה אפשר לקיים מאתיים מצוות עשה ("תורת הבית" פרק ב'). והנה, כשאדם יכול ללמוד ואינו לומד, הרי דינו חמור מאד. "פִי דְבַר ה' בְּזָה" (במדבר טו, לא) - זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק (סנה' צט, א), "הִפְרַת תְּפִלָּת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֲוֹנָה בָּהּ" (במדבר טו, ט), הִפְרַת בְּעוֹה"ז, תְּפִלָּת לְעוֹה"ב (סנה' טו). אם זהו העונש המגיע למי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הרי שהשכר המגיע למי שעוסק בתורה הוא גדול לאין שיעור! שהרי מידה טובה מרובה ממידת פורענות (ע"ש רש"י שמות כ, ה). וא"כ, אם עוסקים בתורה "לשמה", הרי זה קיום בתכלית השלמות של מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות כולם, ואין לך כרטיס כניסה לעוה"ב גדול מזה!

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

לשמה" יש ערך. אמנם יש שאמרו, שהכוונה בזה היא, שמותר לעסוק בתורה ובמצוות שלא לשמה, רק אם מטרות אחרות היא שמתוך ה"שלא לשמה" יבוא "לשמה", אך לענ"ד קשה לפרש כן. שהרי הגמרא (סו) הביאה ראייה לכך שמתוך שלא לשמה בא לשמה, מבלק מלך מואב, שהקריב ארבעים ושנים קרבנות, ובשכר זה זכה ויצאה ממנו רות שיצא ממנה שלמה שהקריב אלף עולות ביום אחד. והנה, בלק ודאי לא חשב באותה שעה שהוא מקריב "שלא לשמה" כדי לזכות להגיע ל"לשמה". כל מחשבתו היתה רק שיצליח ע"י קרבנותיו לקלל את ישראל ולאבדם מן העולם ח"ו. ואעפ"כ אומרת הגמרא, שמתוך ה"שלא לשמה" שלו, יצא "לשמה" (בשלמה המלך שיצא ממנו). משמע, שבכל אופן שעושה את המצוה שלא לשמה, יבוא ע"י זה ל"לשמה". בלק עצמו לא יושב אמנם בעוה"ב, מסתמא יושב בגהנם, אבל בכל זאת, יוצא ממנו מי שבנה את ביהמ"ק, יוצא ממנו משיח במהרה בימינו, הכל מתוך אותו "שלא לשמה" של ארבעים ושנים קרבנות שהקריב. הרי שגם ב"שלא לשמה" משיגים השגות גבוהות. אלא שב"לשמה" משיגים, כמובן, הרבה יותר.

עולם הבא - בזכות מצוה אחת לשמה!

"רבי חנניה בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הִרְבָּה להם תורה ומצוות" (משנה מכות כג, ב). יש כמה פירושים למשנה זו, אבל הרמב"ם פִּרְשׁ כֵךְ: למה נתן ה' תרי"ג מצוות? האם אי אפשר היה להסתפק במספר קטן יותר, עשרים שלוש מצוות, ודי? אומר הרמב"ם: הרי עם "שלא לשמה" אי אפשר לזכות לחיי עוה"ב (כפי שהזכרנו לעיל). ועל כן, כיון שרצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הִרְבָּה להם תורה ומצוות, **"כי בהיותם הרבה, אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה. ובעשותו אותה המצוה, תחיה נפשו באותו מעשה"** לעולם הבא (פירוש המשנה לרמב"ם סו). כמובן, איננו מדברים על צדיקים גמורים, שכל חייהם עובדים לשמה, אבל כדי שגם יהודי רגיל יוכל פעם לעשות מצוה לשמה ולזכות לחיי עוה"ב, לפיכך נתן הקב"ה מצוות רבות.

הרמב"ם מביא שם כראיה לדבריו את הסיפור הידוע על רבי חנניא בן תרדיון (ע"ז יח, א), שכשגזרו הרומאים שלא ללמוד תורה, הקהיל קהלות ברבים, ולמד תורה כשפִּר תורה מונח לו בחיקו. אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: "תמה אני אם לא ישרפו (הרומאים) אותך ואת ספר התורה באש!" כיון שאמר לו כך, שאל אותו רבי חנינא בן תרדיון: רבי, מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: כלום מעשה בא לידך? (כלומר: כלום נודמן לך פעם בחיך לעשות איזו מצוה כהוגנת?) אמר לו: אכן כן. נודמנה לי פעם מצנת צדקה שקיימתי על דרך השלמות. אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי.

וקשה: רבי חנינא בן תרדיון מקהיל קהילות ברבים ללמד תורה,

1. וסברי מרנן בעלי התוספות כדעת הרמב"ם (הלכ' אישות פ"ו ה"ז), שלשון "על מנת" משמעו תנאי כפול.

2. ועי' "אבני מילואים" (סי' כ"ז ס"ק י"ט), שנחלקו הראשונים מהי לשון הקדושין הנצרכת כאן.

3. וכבר מבואר ענין זה באריכות בספר החינוך (מצוה ת"ל).

4. יש מי שבאר, שזהו מה שנאמר, "וַיִּצְדַּק הַיְהוָה תְּהִיָּה לְנוּ פִי נִשְׁמָר לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ פֶּאֶרְשׁ צְנֻנוּ" (דברים ו, כה). היינו, דע"י שאנו

שומרים את מצוות ה', אנו כביכול נותנים צדקה לקב"ה, שע"י זה הוא יוכל להטיב לנו כרצונו.